

A folyó napjainkban is aktívan alakítja medrét
FOTÓ | BALLA TIHAMÉR

A mindig változó folyó: a Maros és ártere

ÍRTA | BALLA TIHAMÉR természetvédelmi őrkerület-vezető, Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság

Bár hazai folyóvizeink jó része nagyfokú szabályozásokon esett át az elmúlt évszázadok során és jelenlegi képüket alapvetően az emberi tevékenység határozza meg, az ország délkeleti szegletében, a Viharsarokban kanyarog egy, a szabályozások ellenére mai napig igazán vad arcát mutató folyónk, a Maros. Hazai szakaszán számtalan szépséget, érdekességet, izgalmas látnivalót fedezhetünk fel, ha figyelmesen barangoljuk be a folyó uralta tájat.

Marosfői forrásától több mint 700 kilométeren át kanyarog, mire eléri Magyarországot, és mintegy 50 kilométert tesz meg határainkon belül, mire Szegeden egy látványos torkolatban egyesül a Tiszával. A Maros mederesése igen nagy a többi alföldi folyóhoz képest, még gátak közé szorítva is nagy energiával alakítja medrét, ennek köszönhető az az igazán egyedi és vadregényes tájkép, amely elénk tárul, ha a folyót és környezetét szemléljük. A folyó és a táj megismerésének talán legjobb módja, ha a vízen utazva, egy izgalmas vízitúra keretében fedezzük fel a Maros csodáit.
A hazai folyószakasz Nagylaknál kezdődik, itt alkalmas vízre szállási helyszínt is találunk a régi homokkitermelő területén, így innen indulva a teljes magyarországi szakaszon végigevezhetünk. Itt szemlélődve mindjárt feltűnhet, hogy nagyméretű szigetek tarkítják a látképet, rajtuk ősdzsungelszerű facsoportokkal és erdőfoltokkal.
A hegyek közül csupán néhány kilométerrel feljebb kilépő Maros ideérvén valamelyest lelassul, lerakja hordalékát, amelyből változatos alakú és méretű szigetek keletkeznek. E szigetek egyik érdekessége, hogy a folyó sodorvonalának változásával változik az országhatár aktuális elhelyezkedése is, így előfordul, hogy egy sziget egyszer Romániához, egyszer pedig Magyarországhoz tartozik, ugyanis Nagylaktól Makóig még határfolyóként csordogál a Maros. Az akár több hektáros kiterjedésű szigeteken

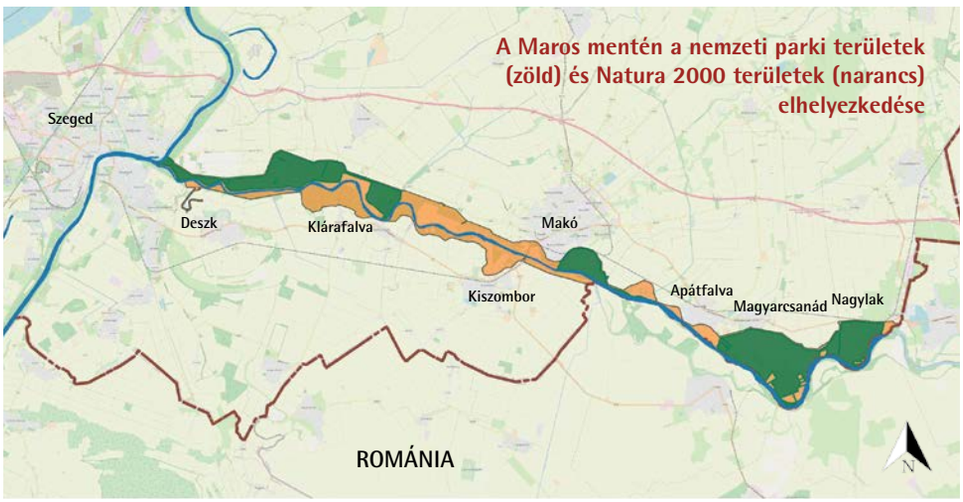

A Maros mentén a nemzeti parki területek (zöld) és Natura 2000 területek (narancs) elhelyezkedése

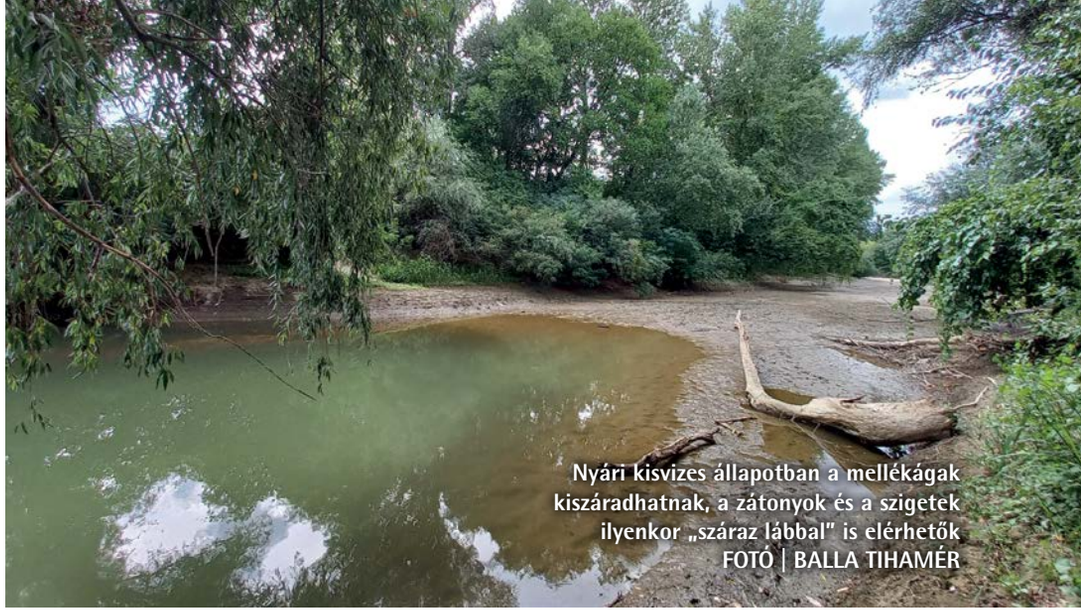

Nyári kisvizes állapotban a mellékágak kiszáradhatnak, a zátonyok és a szigetek ilyenkor „száraz lábbal" is elérhetők
FOTÓ | BALLA TIHAMÉR

rendszerint alig van vagy egyáltalán nincs emberi jelenlét, zavarás, legfeljebb egy-egy vízitúrázó köt ki pihenni rajtuk. Azonban a sokszor áthatolhatatlan növényzet nem teszi vonzó célponttá, hogy a belsejükbe merészkedjünk. Ez a nagyfokú zavartalanság az, ami ideális fészkelőhellyé teszi ezeket a területeket több emberkerülő, fokozottan védett madárfaj számára is. Az igazán szemfüles természetjárók akár valószerűtlenül hatalmas gallyfészket is észrevehetnek valamely matuzsálem nyárfa ágvillájában, amely a legnagyobb testű hazai ragadozó madarunk, a rétisas fészke *(Haliaeetus albicilla)*. A revírüket folyamatosan szemmel tartó és a folyó fölött portyázó sasokat akár kenuzás közben is megpillanthatjuk. Bár alapvetően félénk madarakról van szó, amelyek kerülik az embert, még messziről is feltűnő a hatalmas, élénksárga tépőcsőr, a kétméteres szárnyak és a fehéren villogó faroktollak, amelyek az öreg madarak jellemzői. Nem véletlenül fészkelnek a víz közvetlen közelében. Táplálékuk döntő részét halak teszik ki. A rétisasok ugyan nem tudnak róla, de a Maros számos védett halfajnak is élőhelyéül szolgál. A folyó erős sodrása ideális az áramláskedvelő (reofil), tiszta vízben előforduló halfajok számára, mint a magyar bucó *(Zingel zingel)* és a német bucó *(Zingel streber)*, a selymes durbincs *(Gymnocephalus schraetser)* vagy a kőfúró csík *(Sabanejewia aurata)*.

Rétisas, a marosi erdők királya
FOTÓ | BALLA TIHAMÉR

Hosszanti sávjairól könnyen felismerhető, áramláskedvelő faj a selymes durbincs
FOTÓ | SALLAI ZOLTÁN

A Marosban mind a négy folyamiszitakötő-faj előfordul
FOTÓ | DANYIK TIBOR

Ha nyáron, alacsony vízállás mellett evezünk a folyón, akkor a szigeteken túl számos időszakos szárazulattal is találkozhatunk a folyómederben, ugyanis ilyenkor a marosi tájképhez tartozó zátonyok, porondok is szárazra kerülnek. A durva sóderes, homokos hordalékból épülő zátonyok minden évben más-más alakúak és méretűek, valamint sokszor egészen nagy elmozdulásokkal, különböző helyeken jönnek létre, jelennek meg az aktuális vízjárási viszonyoktól függően. A homokpadokat sokszor még nagyobb területen is csupán néhány centiméteres víz borítja, aztán egy hirtelen törésnél akár mindjárt kétméteres mélységet találunk. A zátonyokat övező sekély vízben szeretnek időzni a halivadékok, amelykre a mély víz peremén portyázó ragadozók, a balinok és süllők lesnek. De nem csak a mélyből leselkedik rájuk veszély. A sekély vízben gázolva vadásznak a folyó jellegzetes gázlómadarai, a kis kócsagok, de nagyobb rokonaik a nagy kócsagok és szürke gémek is rendszeresen láthatók itt, amint szoborrá meredve várják, hogy egy-egy gyanútlan kishal a közelükbe ússzon. Kisebb termetű madarak is ideális feltételeket találnak a homokzátonyokon.

A folyón haladva feltűnhet, hogy minden szárazon lévő zátonynak van egy-egy kis lile (Charadrius dubius) párja.

Ezek az apró, barna-fehér tollazatú partimadarak villámgyorsan szedik kis lábaikat, mintha a talaj felett a levegőben suhannának, nem is látszanak lábaik futás közben. A hosszú időn keresztül szárazon álló homokpadok nemcsak táplálkozó, de költőhelyül is szolgálhatnak számukra. Ha még tüzetesebben és alaposabban szemügyre vesszük a homokos partokat, egy egészen különleges, néhány milliméteres állattal is találkozhatunk, amelyet csupán 1997-ben fedeztek fel a tudomány számára innen, a Marosról. Ez az állat az európai nyelesszemű-légy *(Sphyracephala europaea)*, amely kizárólag a Kárpát-medencében fordul elő, rokonai a trópusi területeken élnek. Nevét találóan rendhagyó szemállásáról kapta, ugyanis a két összetett szem a test hossztengelyére merőleges szemnyélen helyezkedik el, így kölcsönözve egyedi megjelenést az állatnak. Életmódjáról csak keveset tudunk, a kifejlett legyekkel tömegesen inkább az ősz folyamán találkozhatunk a Maros mentén, a téli időszakot kis, földbe vájt üregekben vészelik át kifejlett légy

Az európai nyelesszemű-legyet legkönnyebben ősszel, a makói híd lábánál figyelhetjük meg
FOTÓ | RAHMÉ NIKOLA

A Maros menti erdőkben néhol tömeges a ligeti csillagvirág
FOTÓ | DR. NÉMETH TAMÁS

A hét kilométer hosszú Bökényi tanösvényen megismerhetjük a Maros élővilágát
FOTÓ | EZER ÁDÁM

alakban, majd tavasszal az áttelelt egyedekkel találkozhatunk. A nyár folyamán már az új generáció egyedei repdesnek és táplálkoznak a nedves homokfelszíneken. Igazi élmény ezekkel az apró, alig négymilliméteres legyekkel találkozni, hiszen már észrevenni őket is komoly kihívást jelent.
Nagylaktól lefelé haladva a folyón az első település, amelyet érintünk, a Magyarcsanádhoz tartozó Bökény-telep csupán néhány száz méterre fekszik a folyótól.
A település közelében, az árvízvédelmi töltés belső oldalán, a hullámtéren egy tekintélyes méretű dombot találunk, amely a Maros-ártér egyetlen épen maradt kunhalma, a Bekai-halom. A jelenlegi ismereteink szerint a késő bronzkorban emelt kurgán, vagyis halomsír, hatalmas régészeti és kultúrtörténeti értékén túl természetvédelmi jelentőséggel is bír. Rajta maradtak fent olyan ritka és védett növényfajok, amelyek az ártér többi részéről az emberi művelés hatására teljesen eltűntek. Ilyen például a gumós macskahere *(Phlomis tuberosa)*, a közönséges borkóró *(Thalictrum minus)*, a karcsú orbáncfű *(Hypericum elegans)*, de csak itt találkozhatunk a tájban a kunkorgó árvalányhajjal *(Stipa capillata)* is, valamint a mára igen ritka taréjos búzafű *(Agropyron cristatum)* is szép állománnyal van jelen a halom felszínén. A növények mellett megtalálható itt egy különleges és ritka ízeltlábú is, a Kárpát-medencében endemikus magyar tarsza *(Isophya costata)*.
A Bekai-halom tövében a Körös-Maros Nemzeti Park információs táblájával találkozhatunk, nem véletlenül, hiszen

a Maros-ártér jelentős része védett természeti terület, amely a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság kezelésében áll.

A halomnál indul a Bökényi tanösvény, amelyet bebarangolva az információs táblák segítségével megismerkedhetünk a terület különböző élőhelytípusaival és védett természeti értékeivel.
Még számos sziget és zátony, gyors folyású szűkület és két hajdanán lerombolt híd maradványai is tarkítják a vízi utat, mire Magyarcsanád és Apátfalva érintésével leérünk Makóig, ahol éjszakázásra is alkalmas táborhelyet és kijelölt szabadstrandot találunk a parton. Kalandpark és az ártéri erdők lakóinak életébe különleges betekintést nyújtó, 10 méteres magasságban futó lombkoronasétány várja itt az érdeklődőket. Szintén innen indul egy népszerű gyalogtúraösvény, amelyen a folyó mentén felfelé haladva az árnyas parti erdőkben egészen Apátfalváig sétálhatunk. Az éj leszálltával a vízen megszűnik az emberi jelenlét, ilyenkor válnak aktívvá a rejtett, éjszakai életet élő víziemlősök, a hódok *(Castor fiber)* és a vidrák *(Lutra lutra)*.
Az emberi szemek elől rendszerint rejtve maradó állatok jelenlétére csak a hajnali fövenyen elénk táruló lábnyomaikból, táplálkozásuk nyomaiból következtethetünk.
A folyót kísérő erdőkben is lakik egy ritkán megfigyelhető, különleges, védett emlősfaj, a nyuszt *(Martes martes)*. Ez a kisragadozó a mókus ügyességével ugrál fáról fára, gyümölcsökből, kisemlősökből, tojásokból álló tápláléka után kutatva.
Makótól lefelé haladva nyíltabb partszakaszokkal találkozhatunk, ahol a megnövekedett mederesésből adódóan gyorsabban áramló víz helyenként jelentősen rombolja a partot. A hullámverés hatására vízbe szakadó földtömegek nyomán akár öt–hat méter magas, függőleges szakadt partfalak keletkeznek. Ezek a szinte megközelíthetetlen partszakaszok nyújtanak

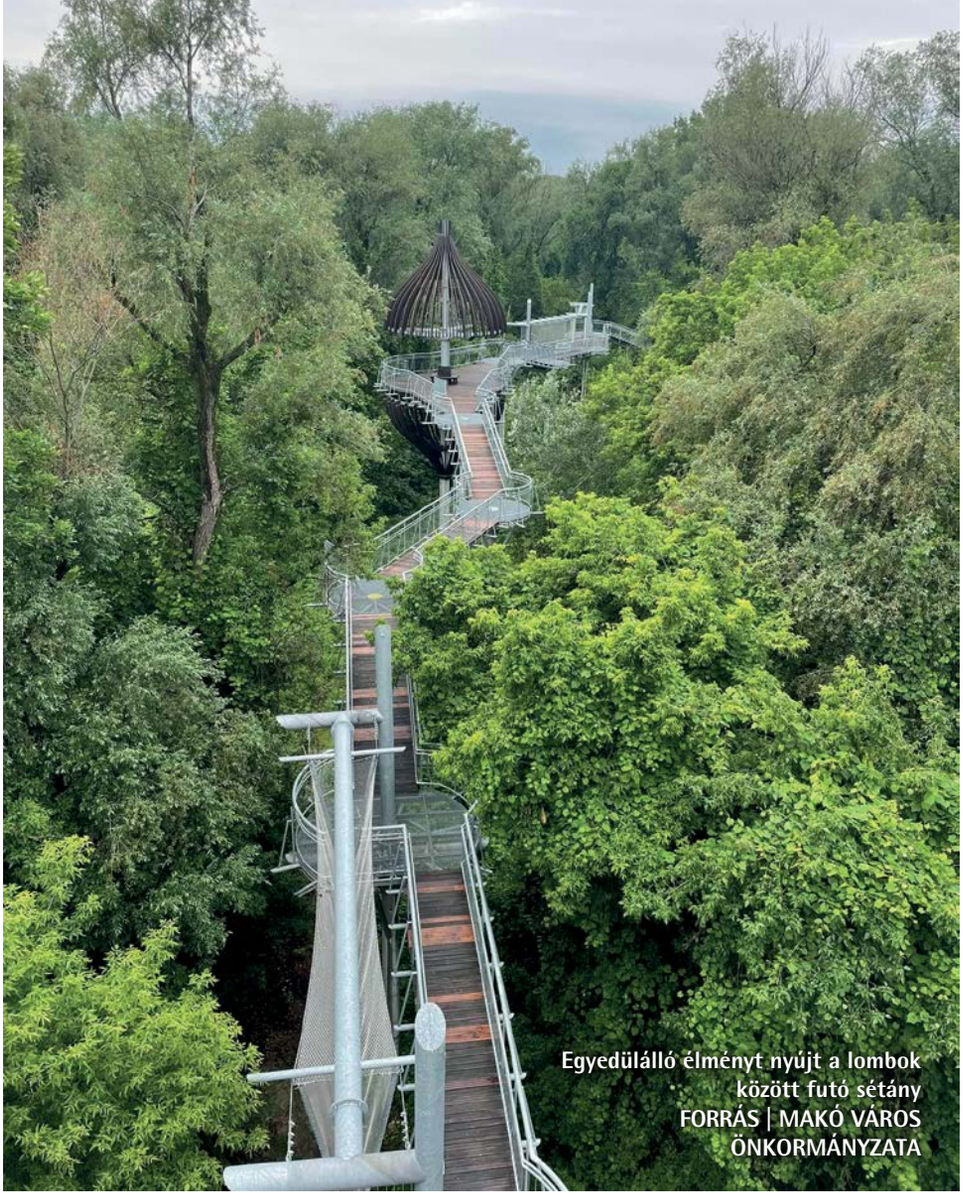

Egyedülálló élményt nyújt a lombok között futó sétány
FORRÁS | MAKÓ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

colchica) egy példányát is a területen.
A Vetyeháti-ártéren található a térség legnagyobb erdőterülete, amelynek egy része igazán értékes, emberi behatásoktól évtizedek óta mentes erdőrezervátum státuszban van. Az itteni hatalmas, öreg fák, a korhadó fatörzsekkel teli, sűrű aljnövényzet igazi őserdő hangulattal bír. A terület Maroshoz közeli kiszögellésénél találjuk a „Vetyeháti Matuzsálem" néven elhíresült, valaha az ország legnagyobb fájaként nyilvántartott, óriási szürke nyárfa maradványait, amelyek még hosszú évekkel a fa pusztulása után is tiszteletet parancsoló látványt nyújtanak.
Az itteni zavartalan erdőségben fészkel az ártér félénk madárfaja, a fekete gólya *(Ciconia nigra)*.

A tarszákhoz hasonlóan a virágszöcskék szárnya is csökevényes
FOTÓ | DELI TAMÁS

ideális fészkelőhelyet a parti fecskék *(Riparia riparia)* és a színpompás gyurgyalagok *(Merops apiaster)* számára, de az apró halakra vadászó, kék ékkőként pompázó jégmadarak *(Alcedo atthis)* is a meredek partoldalakba vájják költőüregeiket.
Az árvízvédelmi töltés hol egészen közel fut a folyóhoz, hol jelentősen eltávolodik. E szerint változik a hullámtéri élőhelyek kiterjedése. Klárafalvához elérve a bal parton a Hajdovai-erdő, a jobb parton a Vetyeháti-erdő terül el. A Maros ártere közel felét, mintegy 2600 hektárt borítanak erdők, azonban csak töredékük (körülbelül 700 hektár) természetszerű keményfás vagy fűz-nyár ligeterdő, valamint a bal parton még belefuthatunk egy-egy idős szilesbe.
Nemcsak az emberek számára nyújt közlekedési lehetőséget a Maros, de számos élőlénynek is ökológiai folyosóként szolgál. Kapcsolatot teremt a hegyi, hegylábi és a síkság élővilága között. Ennek köszönhetően találkozhatunk itt olyan kuriózumnak tekinthető fajokkal, amelyek alapvetően

Zavartalan és idős fákat tartalmazó erdőkben költ a fekete gólya
FOTÓ | BALLA TIHAMÉR

nem jellemzőek a térségre. Ilyen például a Hajdovai-erdőben is szép számmal megtalálható bánáti szalagoscsiga *(Chilostoma banaticum)* vagy a nevéből is láthatóan, alapvetően nem „idevalósi" erdélyi virágszöcske *(Leptophyes discoidalis)*. Nemrégiben észleltek egy szintén igazán különleges, képpettyes lábatlangyík *(Anguis*

A torkolathoz közeledve egyre inkább az az érzés uralkodhat el rajtunk, hogy távolodunk a vadontól és közeledünk a civilizációhoz. Egyre több a hajó, a parti nyaraló, egyre hangosabb Szeged zsongása, ahol a Maros zavaros vize belefolyik a szőke Tiszába, és még kilométerek telnek el, mire a két víz egymással teljesen elvegyül. | | | |